

Társadalmi összefogás műemlékeink megóvásáért

Örömmel olvastam a Honismeret 1980. 5. számában *Juhász Róbert* írását a műemlékvédelem és a hazafiság kapcsolatáról. Kell most a jó szó, megváltozott korunk szemléletformáló s egyúttal figyelmeztető jellemzése.

Cikkében, többek között, azt írja: „Műemlékeinket elsősorban az idő vasfogától kell védnünk, másodsorban önmagunktól, felelőtlenségünkötől, közönyünkötől, hozzá nem értésünkötől.” Súlyos szavak! Mindegyik út, fáj... mert igaz. Nos, vegyük a tényeket. A statisztika szerint Magyarországon 8535 műemléket, illetve műemlék jellegű építményt tartanak hivatalosan nyilván. Tulajdonjogukat tekintve 41%-uk állami- és szövetkezeti-, 39%-uk egyházi- és 20%-uk magántulajdonban van. Ezek az adatok önmagukért beszélnek, jelezve a probléma nagyságát és összetett mivoltát.

Bizonyára sokan látták a televízióban a Pusztuló műemlékeink nyomában című sorozatot. Ez az adássorozat méltán váltott ki döbbenetet, felismerést és sokakban tenni akarást. Emlékeztetőül csupán néhány gondolatot idézek, amelyek egyúttal rávilágítanak a helyzetet többoldalú bonyolultságra.

Az országos műemlékvédelmi törvény 1881-től 1949-ig volt érvényben, amikor az Elnöki Tanács 13. sz. törvényerejű rendeletével különválasztotta a múzeum- és a műemlékügy tevékenységét. Egy 1964-ben megjelent törvény a műemlékvédelmet az építésigazgatási tevékenység körébe utalja. Ezen törvények és rendeletek gyakorlata azt eredményezte, hogy „a kulturális hálózat és a műemlékvédelem szembe került egymással.”

Évente több millió forintot költ az állam értékeink megmentésére, megóvására. Igen. „Az idő vasfogától való védelem...” sok pénzbe kerül. Nekünk pedig nincs sok pénzünk. Ezért is szükséges, hogy az ésszerű takarékoságon kívül azt is alaposan meggondoljuk és megtervezzük, hogy a rendelkezésre álló pénzüsszeget hol és mi módon használjuk fel.

Ha már pénzről esik szó, kissé furcsa az a több helyütt tapasztalható „szemérmeskedés”, amint kitérnek annak megfogalmazásától, hogy miként hasznosítható vagy hogyan térülhet meg, még ha csupán részben is egy-egy műemlékre fordított összeg. Félreértés ne essék, nem akarom – nem is lehet – kizárólag üzleti alapon kezelni a műemlékvédelmet, csak egy ferde szemléletet szeretnék kiigazítani. *Dercsényi Dezső* fogalmazta meg, hogy „a felhasználás az egyetlen módja a műemlékek megvédésének”. Ez pedig azt jelenti, hogy mindenütt, ahol lehetőség van, meg kell találni a műemlékek hasznosításának módját, mert ez egyet jelent a törődéssel, kezeléssel, védelemmel, sőt, adott esetben, akár a funkcionális hasznosítás révén bizonyos anyagi bevétellel, a befektetett pénz részleges megtérülésével. Állításom igazolására sok a követendő példa, de sajnos még több ellenkezője akad. Szeptember végén a televízió Stúdió '81. c. műsorában nyilatkozta *Jantner Antal* ÉVM miniszterhelyettes, hogy évente 100 millió forintot szavazott meg a kormány műemlékvédelmi célokra. Ez önmagában már igen nagy anyagi segítség, különösen ha figyelembe vesszük a jelen időszak gazdasági körülményeit. Ezen összeg egy része pályázat útján kerülhet felhasználásra, ami azt is jelenti, hogy egy részét vissza kell fizetni. Vagyis egy újabb vállalkozási formáról és lehetőségéről van szó. Nem lehet azonban elhallgatni az öröm mellett azt sem, hogy ezen összeget tulajdonképpen a kastélyok megmentésére szánják az illetékesek. Mi lesz akkor azokkal a műemlékekkel, amelyek hasznosítása korántsem olyan egyértelmű és egyszerű, mint például a kastélyoké? Gondolok itt elsősorban azokra a várakra, várkastélyokra, amelyeket már a Habsburgok korában szükségtelenné tartottak. Közülük is főként azokra, amelyek helyreállítása és későbbi folyamatos karbantartása – éppen romosságuk, nagyfokú elhanyagoltságuk miatt már semmiképpen nem

lehet arányban az esetleges hasznosítás reményében végzett ráfordításokkal. Sajnos, a magyarországi várak zöme ez utóbbi kategóriába tartozik, ennél fogva sorsuk reménytelen lenne? Reméljük nem!

A műemlékek helyreállítása és hasznosítása nem lehet kizárólag gazdasági kérdés. A rekonstrukció kétségtelenül komoly anyagi erőfeszítést kíván, de hibát követnénk el, ha elbírálásánál csak a gazdaságosságot vennénk figyelembe, társadalmi hatását nem. Ezt a gondolatot fogalmazta meg az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatója egy a közelmúltban megjelent írásában úgy, hogy „a társadalmi támogatást nem nélkülözheti a műemlékvédelem sem”. Ezzel a megállapítással egyetérték, csak hogy a jó gondolat annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle. Így nézve, sokan már a gondolatnál megrekednek. Sokfelé találkoztam azzal a nézettel, hogy ha mindenki végezné saját helyén a maga kötelességét, úgy nem lenne ennyi gond. Másként fogalmazva, ne akarjuk mi társadalmi munkáit elvégezni azok munkáját, akiknek ez a foglalkozásukkal járó kötelességük.

Ez a vélekedés, nézetem szerint így hibás, mert nem tükrözi valósan a lehetőségeket és a rendelkezésre álló erőket, eszközöket. Másfelől félreértés is, hiszen nem arról beszélünk, hogy az illetékesek helyett kell cselekedni, hanem *velük*. Együtt, közösen ki-ki abban a munkában amire képes, amihez ért, amire van ideje, lehetősége, kedve. Nem öncélúan, nem önzően magánygyűtemények gyaratítására és jószándékkal fűszerezett rombolására vállalkozunk.

Szerencsére ma már eljutottunk oda, hogy a szavak helyett tettekkel is bizonyítsuk e vállalkozások eredményességét. A publikációkban is szép számban található példák közül csupán kettőt emelek ki: „Zelemér XIII. századi templomromja fölött a hajdúböszörményi termelőségvetkezeti és a város KISZ-fiataljai vállaltak védnökséget”. (Magyar Nemzet, 1979. július 11.). „A füzéri vár régészeti feltárásához társadalmi munkában építettek utat, az ásathoz közeli segítséget adtak” (Népszabadság, 1981. szeptember 30.).

Sajnos akadnak még szakemberek, akik nem igénylik a segítségnek ezt a módját, akik nincsenek felkészülve a társadalmi támogatás fogadására és hasznosítására. Nézetük szerint ezek a fellángolások amilyen gyorsan keletkeznek, olyan gyorsan el is tűnnek és nincs bennük sok köszönet. Találkoztam olyan felfogással is, miszerint elegendő az a néhány nyugdíjas, akiket az OMF foglalkoztat, mivel ők nagy rutinnal rendelkeznek, hogy a munkát csaknem egyedül is képesek elvégezni. Ez igaz lehet, csak mennyi idő alatt? Az idő pedig köztudottan nem segíti a műemlékvédelem ügyét. Melelesleg ez a vélemény egyik legismertebb várnok feltárásával kapcsolatosan hangzott el, amely vár jelenleg látható részeinek zömét társadalmi munkában tárták fel és állították helyre a felszabadulás előtt. Ez az értetlenség vagy közöny azért is furcsa, mert – amint az már többször is elhangzott – „feladataihoz mérten az OMF nagyon kevés szakemberrel dolgozik és nincs megoldva az utánpótlás sem”.

A kevés szakember, a munkálatokat tekintve, nyilván nem jelenthet mennyiséget, hanem sokkal inkább minőséget, míg a haladósabb, manuális munkára máshol és másokban kell keresni a megoldást. Valahogy úgy képelem, ahogy egyik napilapunk írta: „Szembe kell néznünk ugyanis azzal az egyszerű ténnyel, hogy a jelenlegi keretei között a műemlékvédelem hivatalos szervezete nem lesz, nem lehet képes arra, hogy eleget tehessen a megsokasodott feladatoknak. És ez nem csupán – bár nem utolsósorban – anyagi és szellemi energiákon múlik, hanem a megfelelő intézkedéseken és a megfelelő hozzáértő partnereken”. (Magyar Nemzet, 1979. július 11.)

Kik is lehetnének ezek a megfelelő partnerek, és főként miben?

A helyzetfelmérés nagyjából megtörtént, ismert az a műemléki „kör”, amelyet védenünk, kezelnünk és – ahol lehetséges – használnunk kell. A megvalósítandó célfeladatok ismeretében az első követelmény a *tervezés* lenne. Egy adott műemlék sorsában területileg illetékes hatósági szervezetnek (pl. megyei tanács) és az OMF-nek *közös intézkedési terveket* célszerű kidolgoznia, amely tartalmazná a tervezéssel, kivitelezéssel, üzemeltetéssel kapcsolatos valamennyi feladatot, azok felelőseit, részhatáridejét, költségelőirányzatát stb., hogy a résztvevők közötti szükséges egyeztetések időben és rugalmasan bonyolíthatók legyenek. Az OMF speciális műemlék-helyreállítási munkái mellett szükséges, hogy a járulékos munkákért felelős szervek (megyei tanácsok, múzeumok stb.) is elkészítsék a maguk terveiket és az egyeztetésre kerüljön. A tervek készítését *prognózisok* követhetnék, amelyek megfelelő ütemezéssel jeleznek az állagmegóvások, karbantartások, felújítások és helyreállítások idejét. Feltétlenül szükséges a műemlékeket típusonként (pl. állaguk, kezelőjük, használhatóságuk), tehát jellegük és egyéb szempontok szerint csoportosítani és ennek megfelelően bizonyos sorrendet kialakítani. A feladatok, a tervek ismeretében következne az *erők felmérése és elosztása*. Az erőforrások körét természetesen az eddigiekhez képest ki kell bővíteni. Célszerű törekedni a helyi intézmények testületek, vállalatok, iskolák megnyerésére, amelyek jelentős társadalmi alapjául szolgálhatnának a műemlékvédelemnek. Továbbra is alkalmas szervezeti keretei lehetnek e tömegháznak a műemléki albizottságok, a Múzeumok és Várbaráti körök és a Honismereti mozgalom. E szervezetek, kerülve a formális tevékenységeket, igen sokat tehetnek azért, hogy a műemlékvédelem szerves illeszkedjék kulturális, ismeretterjesztő, nevelő és környezetvédelmi tevékenységek körébe.

Végezetül, talán a legnagyobb gond egy operatív, szervező intézmény hiánya, amely összehangolná, szervezné mindazon feladatokat és azok felelős „gazdait”, amelyekről eddig szó esett. Az OMF úgyis mint hatósági feladatokat végző hivatal, jelen helyzetében nem látszik alkalmasnak e szerepkör betöltésére.

Ezen szervező orgánomot nem pótolják a különféle bizottságok, intézmények, hatóságok stb sem, mert sokan sokfelé húznak, az érdekek nem egyeztethetők, a rendelkezésre álló erők nem koncentrálnak.

Ezen néhány gondolatot annak reményében írtam, hogy buzdítólag és aktív résztvevőként elősegítem a Múzeumi és műemléki hónap központi gondolatának megvalósítását, a „múzeumi munka és a műemlékvédelem társadalmasításának feladatát”.

Hulényi Miklós

Tisztelt Szerkesztőség

Egy problémával fordulok Önökhöz. A Honismerethez áll legközelebb az ország műkedvelő régészeinek és néprajzosainak nagy tábora, akik a történelemért és néprajzért hazaszeretettel és érdeklődéssel lelkesednek, nem pénzért és anyagi ellenszolgáltatásért.

Egy problémára hívom fel figyelmüket. A növekvő idegenforgalom mellett nagy számban jelennek meg az útikönyvek és útikalauzok. Ez helyes is, de a minőséggel sajnos már bajok vannak. Némely könyv tele van hibákkal. Olyan városokról is hibás adatokat írnak a könyvírók, ahol élnek. A többről nem is beszélve. Egyes helységeknél olyan emlékekről, látnivalókról is olvastam, melyek 50–70 éve megsemmisültek!!!

Nem tudom, ki lektorálja ezeket a könyveket. Jó lett volna néhány példányban kiadás előtt az érintett vidékre előolvasás céljára kiküldeni ezeket a könyveket.

Indíthatna a Honismeret valamiféle mozgalmat ezek ellen a könyvek ellen. Kérhetné olvasóit, írják meg a tárgyi tévedéseket ezekről a könyvekről. Természetes, hogy senki sem lehet tökéletes, de néhányan nagyon bíznak nevükben, hogy senki sem mer belekörtöni művükbe. A sok hibát tartalmazó könyvekről írhatnának. A szent cél az lenne, hogy minden ember megismerje hazáját, tisztelje és szeresse azt.

Az ilyen másod-, sőt harmadosztályú könyvek csak félrevezetik az embert, elveszik a kedvüket.

Lehetséges, hogy nem lenne népszerű feladat az útikönyvírók körében az ilyen piszkálódás, de elvárhatjuk, hogy akik a könyvekért a pénzt felveszik, azok megdolgozzanak azért, ne csak régi könyvekből ollózzák ki adataikat.

Egy ilyen könyvről írtam már tavaly valamiféle Ifjúsági vagy Sport Kiadónak egy útikalauznak becézett hibahalmazról, de a fülük botját sem mozgatták meg. Jó lenne, ha a Honismeret tenne valamit.

*Öszinte tisztelettel:
Wölfl Lajos*

KEDVES OLVASÓNK!

A HONISMERET című folyóirat az elmúlt esztendőben utcán is árusított lappá vált, ugyanakkor elő is lehet rá fizetni. Tehát azok a személyek, szakörök, iskolák, művelődési közösségek, akik csak nemrég kapcsolódtak be a Honismereti mozgalomba, vagy éppen ezután kívánnak honismereti témákkal foglalkozni, a hirdapkézbesítő postahivatalokban, és a Posta Központi Hirlapirodában (Budapest V., József nádor tér 1. Levélcím: Budapest 1900) közvetlenül, vagy postautalványon, vagy a KHI 215–96162 pénzforgalmi jelzőszámra való átutalással fizethetnek elő a HONISMERET-re. Javasolja Ön is a szülőföldjüket, vidéküket, városukat, falujukat, üzemüket, termelőszövetkezetüket, iskolájukat szerető, annak múltja és jelene iránt érdeklődő vagy azzal foglalkozni kívánó ismerőseinek, munkatársainak, barátainak, hogy fizessenek elő a Honismereti mozgalom sokoldalú, tartalmas és 1982-től új köntösben megjelenő folyóiratára, a HONISMERET-re.